

तात्पुरता आरोग्य अधिकारी (THO)
अधिकारी, बांधी आणि जबाबदार्यांनी विजेत्रीकरण

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक कालोग विभाग
शासन नियंत्रण क्र.एमआरएप्रॅ-१००७/प.का.६/ आरोग्य ७
संचालय, पुणी - ४०० ०३८
दिनांक : १५ मे, २००७

संदर्भ :- १) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, क्र.पदांग २००६/१२८/प.का.
१०/ आ-३, दि. ३०.५.२००६
२) अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, पुणे यांचे इग्नी पत्र क्र. राकुकांव/ईसी/ कक्षा७/ ५९१२/२००६,
दिनांक १८.१०.२००५
३) संचालक, आरोग्य सेवा भुवई यांचे पत्र क्र.संभासी/बुक/ईसी/लाआओ/पदे
नंबर/प्रस्ताव/कक्षा, १५/०५, दिनांक १५.५.२००६

प्रस्तावना :-

आरोग्य विषयक कार्यकार्यालय अंगलबजावाणीसाठी व आरोग्य सेवा अधिक लोकभिन्न वर्गांमध्ये करण्यासाठी प्रत्येक तालुक्यात एक तालुका आरोग्य अधिकारी नेमाणाचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे. गा.नि.सा.आ.वि. क्र.पदांग २००६/१२८/प.का.१०/आ-२, दि. ३०.५.२००६ अन्वये तालुका आरोग्य अधिकारीची पदे निर्माण करण्यात आली आहेत. प्रत्येक तालुक्यात बहुतांश जिल्हायाच्या मुळव कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परीषद यांनी प्रत्येक तालुक्यातील एका कार्यकारी वैद्यकीय अधिकार्यांसे त्यांचे प्रायमिक आरोग्य केंद्राचे काम सामालून तालुका आरोग्य अधिकारी म्हणून वर्तम पाहण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत. राज्यात शास्त्रीय ग्रानीण आरोग्य अभियानाची अंगलबजावणी सुरु झालेली आहे. या पार्वत्यमीवर तालुका आरोग्य अधिकारीचांसाठी, आरोग्य सेवेची निगडीत अनेक कार्यक्रम / योजना, उपक्रेद, प्रा.आ.कैंद्र, उपक्रेद व ग्राम या स्तरावर राजविषयाच्या हेतूस्तव त्यांचे अधिकार, वार्ताचे आणि जबाबदार्या निश्चित करण्याचाबद्दल प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन मात्रा, शासनाने या संदर्भात खालीलप्रमाणे निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय :-

सार्वजनिक आरोग्य विभागाचे कामकाज अधिक सुलभ आणि रांनियत्रित करण्यासाठी तसेच शासनाच्या विविध योजनांची प्रभावीपणे अंगलबजावणी होण्यासाठी प्रभायत समिक्षा/ तालुका स्तरावर याम करण्याकरीता तालुका आरोग्य अधिकारीची नियुक्ती करण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे. तालुका आरोग्य अधिकारीकडे त्यांच्या तालुक्यातील सर्व प्रायमिक आरोग्य केंद्रांसाठी समियंत्रणाची जबाबदारी सोपविष्यात मेत आहे. मुळव कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परीषद यांनी पुढील निकष विचारात घेऊन प्रत्येक तालुक्यासाठी एका तालुका आरोग्य अधिकारीची नेमणूक करावी. तालुका आरोग्य अधिकारीच्या नेमणूकीसाठीचे निकष :-

१) वैद्यकीय अधिकारीच्या अनुंयाने कराव्या लागणा-या फिरतीमुळे तालुका आरोग्य अधिकारीच्या जबाबदा-या पार पाडप्यात अडचणी येणार नाहील. तालुका आरोग्य अधिकारीची अतिरिक्त जबाबदारी पेलतांना त्यांच्या मुळ कार्यभाराच्या अनुंयाने त्यांना सोपविष्यात आलेले उद्दिष्ट पूर्ण करावे लागेल.

२) तालुका आरोग्य अधिकारी पदांवर नियुक्ती करतांना महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग पुरस्कृत उमेदवार व जेष्टलाक्रम या योन्ही बाबीना पसंतीक्रम देण्यात यावा तधापि, या संदर्भातील अंतीम निर्णय मुळव कार्यकारी अधिकारी यांचा राहील.

ROTA/H-625(1,000-5-2007)-1

तालुका आरोग्य अधिकारी कार्यालयाची रचना :-

- १) तालुका आरोग्य अधिकारी-यांना पंचायत समितीमधील विस्तार अधिकारी (आरोग्य) हे सहाय्यक म्हणून काम करतील. त्यांच्या अधिपत्याखाली एक आरोग्य सहाय्यक, आरोग्य सेवक व कैवाटी पद्धतीवर लेखापाल, डेटा एन्ट्री ऑपरेटर व चर्च-४ चा एक कर्मचारी उपलब्ध करून देण्यात येतील. कार्यालयात असलेल्या कार्यालयाच्यामधून उपलब्ध न झाल्यास राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियानातर्गत कवाटी पद्धतीने कर्मचारी उपलब्ध करून देण्यात येतील.
- २) तालुका आरोग्य अधिकारीचे मुख्यालय तालुक्याच्या ठिकाणी असलेल्या पंचायत समितीच्या कार्यालयात किंवा आरोग्य खात्याच्या इमारतीमध्ये शाहिल. तालुका आरोग्य अधिकारी हे जिल्हा आरोग्य अधिकारी मार्गे अधिनस्त काम पाहतील व गट विकास अधिकारी यांच्यासोबत सातत समन्वय ठेवतील.
- ३) तालुका आरोग्य अधिकारीचे प्रशासकीय, लांतिक अधिकार व कर्तव्ये :-

  - १) तालुका आरोग्य अधिकारी हे त्या तालुक्याचे सार्वजनिक आरोग्य विभागाचे तालुका प्रभुवा म्हणून काम पाहतील.
  - २) तालुका आरोग्य अधिकारी हे जिल्हा आरोग्य अधिकारी व तालुक्यातील प्रायमिक आरोग्य केंद्र/ उपकेंद्र/ ग्रामीण रुग्णालय/ कुटीर रुग्णालय/ उपजिल्हा रुग्णालय/ नगरपालिका रुग्णालय/ दबाखाने या मधील युवा म्हणून काम करतील.
  - ३) विविध स्वयंसेवी संघटनांची देखिल समन्वय साधतील.
  - ४) आरोग्य सेवेक्षेत्रात कार्यान्वय असणा-या विविध योजनांच्या उदा. राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान, आर.सी.एच. कार्यक्रम उल्याची यशस्वी अंमलबजाबणीसाठी त्यांच्या अधिनस्त असलेले प्रायमिक आरोग्य केंद्र व सर्व संबंधीतांची समन्वय साधून त्यांच्या सहकार्याने या योजनांची उद्दिष्ट्ये पूर्ण करतील.
  - ५) आणिवाचीच्या प्रसंगी (साधरोग, नैसर्गिक आपत्ती इ.) वेळी आवश्यक उपाययोजना / प्रतिबंधात्मक कार्यवाही करण्यासाठी आरोग्य सेवेचे नियोजन करून त्वाची अंमलबजाबणी व सनियंत्रण करणे व अगावेळी गरजेनुरुप एक ते दोन आठवड्यापर्यंत आरोग्य सेवेतील अधिकारी/कर्मचारी यांना प्रतिनियुक्तीवर ठेवून काम करवून देण्याचे अधिकार असतील. अशी प्रतिनियुक्ती बेळ्यास त्यांनी तात्पात्र जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांना कार्यात्तर मान्यतेसाठी कठवून रितसर मान्यता देणे बंधनकारक राहील. तालुका आरोग्य अधिकारी यांनी असे कामाचे आदेश काढल्यानंतर त्या आदेशाचे पालन करण्याची जबाबदारी संबंधीत वैद्यकीय अधिकारी आणि आरोग्य कर्मचारी यांची राहील.
  - ६) तालुका आरोग्य अधिकारीचे गोपनीय अहवाल जिल्हा आरोग्य अधिकारीची लिहावेत. मुक्क्य कार्यकारी अधिकारी हे पुनर्विलोकन अधिकारी असतील.
  - ७) तालुका आरोग्य अधिकारी त्यांच्या अधिपत्याखालील प्रायमिक आरोग्य केंद्राची वैद्यकीय अधिका-यांच्या कामाबद्दतचा वार्षिक अहवाल जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांना सादर करतील. सदर अहवाल हा गोपनीय अहवालाचा भाग नसला तरी संबंधित वैद्यकीय अधिका-यांचे गोपनीय अहवाल लिहावाना जिल्हा आरोग्य अधिका-यांनी याबाबतची नोंद देणे आवश्यक राहील.
  - ८) तालुका आरोग्य अधिकारी प्रायमिक आरोग्य केंद्र/उपकेंद्राना आवश्यकतेनुसार भेटी देवून आरोग्य कार्यक्रमाची तपासणी करतील आणि अहवाल जिल्हा आरोग्य अधिकार्याकडे सादर करतील. वर्षभरात सर्व प्रा.आ. केंद्राची दोन वेळा संपूर्ण तपासणी व ५० टक्के उपकेंद्राची तपासणी करणे बंधनकारक

राहील, वैद्यकीय अधिकारी, प्रा.आ.वैंड यांची त्यांच्या अधिनस्त उपकौटाची १०० टक्के तपासणी प्रत्येक ६ महिन्यातून एक वेळ करणे बंधनकरक राहील, निकाप्रमाणे तपासणी होत आहे किंवा कसे याबाबत संनियंत्रण करण्याचे अधिकार तालुका आरोग्य अधिकारी यांना असलील. बीट/प्रा.आ.वैंड सभांना मार्गदर्शन करण्याची जबाबदारी तालुका आरोग्य अधिकाऱ्याची राहील. महिन्यातून किमान दोन बीटमधील सभांना हजर राहून आढावा घेणे तसेच मार्गदर्शन करणे बंधनकरक राहील.

९.) तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांनी प्रत्येक महिन्यात एकदा वैद्यकीय अधिकाऱ्यांची आणि आरोग्य कर्मचाऱ्यांची आढावा बैठक आयोजित करून आवश्यक एकत्रित संकलीत करून ती जिल्हा आरोग्य अधिकाऱ्यांकडे पाठविणे आवश्यक राहील

१०) तालुका आरोग्य अधिकारी हे त्यांच्या कार्यक्रमातील सर्व अधिकारी व कर्मचारी यांच्या नैमित्तिक रजेबाबतच्या अर्जावर निर्णय घेण्यास व इतर रजेबाबतच्या अर्जावर शिफारस करण्यास सकाम असलील. रजा मंजूरीसंदर्भात निर्णय घेण्यासाठी सकाम अधिकारी तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांच्या शिफारशी लक्षात घेऊनच निर्णय घेतील.

११) तालुक्यातील सर्व आरोग्य संस्थांतील वैद्यकीय अधिकारी यांचा संभाव्य फिरती कार्यक्रम व मासिक दैनंदिन्याबाबत शिफारस तसेच अभिप्राय घेण्याचा अधिकार तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांची असेल व हे अभिप्राय लक्षात घेऊनच जिल्हा आरोग्य अधिकारी त्या मंजूर करतील.

१२) तालुका आरोग्य अधिकारी कुपोषित बालकांची आरोग्य तपासणी/आरोग्य निवान आणि उपचारासाठी तालुक्यातील नजिकच्या/ सोसीच्या ग्रामीण रुग्णालयातील बालरोग तजांशी संपर्क साधून रोगनिवान आणि उपचाराबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करावी. अशा बालकांची नावे ग्रामीण रुग्णालयाचे अधिक्षक आणि तालुका आरोग्य अधिकारी यांनी संयुक्तपणे जिल्हा शाल्यचिकित्सक आणि जिल्हा आरोग्य अधिकाऱ्यांकडे प्रत्येक महिन्यात सादर करावीत.

१३) तालुका आरोग्य अधिकारी हे तालुक्यातील ANM, MPW, LHV यांना रक्तदाब व हिमोग्लोबीन इत्यादी बाबीची तपासणी करता येते किंवा नाही याबाबत खाली करतील. तसेच त्यांना त्याबाबत आवश्यक ते प्रशिक्षण घेण्याची जबाबदारी तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांची राहील.

१४) साय व इतर आपल्कालीन परिस्थितीत नियंत्रण कक्ष तालुकास्तरावर स्थापन करणे, दैनंदिन अहवाल एकत्रित करून पाठविणे ही जबाबदारी तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांची असेल.

१५) रुग्ण कल्याण समित्यांच्या बैठकीस उपस्थित राहून या बैठकीमध्ये झालेल्या निर्णयांची योग्य प्रकारे अंमलबजाबणी करण्याची जबाबदारी तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांची असेल.

तालुक आरोग्य अधिकाऱ्यांचे आर्थिक अधिकार :-

तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांना त्यांच्या वाहनाच्या दुरुस्ती व ईधनासाठी आवश्यक ती तरतूद जिल्हा आरोग्य अधिकाऱ्यांनी जिल्हास्तरावरील निधीतून उपलब्ध करून यावी, जेणेकरून त्यांना तालुक्यातील फिरती करणे, जिल्हास्तरावरील बैठकांना उपस्थित राहणे आणि इतर अनुरूपीक कामे करण्यास अडचण येणार नाही.

तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांच्या इतर वित्तीय अधिकाराबाबत स्वतंत्ररित्या आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

उपसंचालक आरोग्य सेवा भंडळ हे दरमहा विभागीय आयुक्तांच्या सल्ल्याने व त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली तालुका आरोग्य अधिकाऱ्यांच्या कामाचा विभागीय स्तरावर आढावा घेतील. तसेच मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या सल्ल्याने

गिर्ल्हालील सर्व दैद्यतिय अधिकारी यांचा भवित्वातून एक वैल आवाजा येप्याची जबाबदारी उपरांगाला आरोग्य सेवा याची अलेल व वा स्पौदा नवीन्याचा आग असेल.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम १९६१ चे कलम १५ डाळवे मुख्य कार्यकारी अधिकारी ने जरील आसान निर्णयाव्वातिरिक्षा इतर जबाबदारी सोपचिण्यासाठीचे अधिकार तातुका आरोग्य अधिकारांच्या संशोधनातुकार विकेंद्रीत करलील.

तातुका आरोग्य अधिकारी हे पंचायत समितीच्या अधिनस्थ राहुल वरील वार्षीची सर्व कामे पार पाढतील व ते रंचायत समितीस जबाबदार राहील. सर्व आरोग्य विषयक कार्यकारी अभियावाचीमध्ये पंचायत राज्य अवस्थेचा अधिगतम सहभाग यिळविण्यासाठी तातुका आरोग्य अधिकारी प्रगत्यापील राहील.

हे आदेश प्राप्त जिल्हा परिषद व जलसंधारण विभागाचा सहमतीने त्याचे अनौपचारीक संदर्भ क.६९२५/सचिव, विगांक २९.१२.२००६ नुसार निर्णीत करण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Henry
प्रधान सचिव,
सांवणिक/आरोग्य विभाग, ।

प्रत :-

मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, नंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव, मा. मुख्यमंत्री यांचे कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
प्रधान सचिव, मा. उपमुख्यमंत्री यांचे कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सचिव, नवी पुरवडा व स्वाळडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
महाराष्ट्राचा, राजमाता चिनाऊ याता-बाल आरोग्य व पोषण मिशन, औरंगाबाद
आयुक्त, एवाचिसेयो, नवी मुंबई
आनुवत, आदिवासी विकास, नाशिक
विभागीय आयुक्त, विभाग, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर
संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई
असि. संचालक, (कुटुंब कल्याण), पुणे
सर्व जिल्हाधिकारी
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
सर्व उपायुक्त (विकास)/सहायक आयुक्त (विकास), विभागीय आयुक्त कार्यालय
सर्व उपायुक्त (अस्था), विभागीय आयुक्त कार्यालय
तर्द उपतंत्रालक, आरोग्य सेवा मंडळ
उपसंचालक (आर.सी.एच) कुटुंब कल्याण भवन, पुणे
सर्व जिल्हा प्रतिक्रियाकारी
सर्व उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (बा.क.), जिल्हा परिषद
सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकान्तिक आदिवासी प्रकल्प
सर्व अधिकारी ग्रामीण कल्यालय
सर्व नव विकास अधिकारी, पंचायत समिती
सर्व तातुका आरोग्य अधिकारी
सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी, एवाचिसेयो
सर्व वैशिष्ट्य अधिकारी, प्रा.आ.कैद (संवित जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जि.प.शांच्यामार्फत)

तालुका आरोग्य अधिकारा (I H.O.)
अधिकार, कर्तव्ये आणि जबाबदा-यांचे विक्रीकरण

महाराष्ट्र शासन

सार्वजनिक आरोग्य विभाग

शासन शुद्धीपत्रक क्र. एनआरएचएम १००७/प्र.क्र. ६/आरोग्य-७

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

दिनांक : २४ मे, २००७

वाचा - शासन निर्णय समक्रंभाक दिनांक १६ मे, २००७

तालुका आरोग्य अधिकारी हे स्वतंत्र पद असून त्यांचेकडे त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या संनियत्रणाची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. त्यांचेकडे कोणत्याही प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे नियमित काम सोपविण्यात येऊ नये.

२. संदर्भांकित शासन निर्णयातील तालुका आरोग्य अधिका-यांच्या नेमणूकीच्या निकषातील अनुक्रमांक १ मधील " तालुका आरोग्य अधिका-यांची अतिरिक्त जबाबदारी पेलताना त्यांच्या मूळ कार्यभाराच्या अनुषंगाने त्यांना सोपविण्यात आलेले उद्दिष्ट पूर्ण करावे लागेल " हे वगळण्यात येत आहे.

३. उपरोक्त शासन निर्णयाच्या अनुक्रमांक १३ मध्ये पुढील ओळ समाविष्ट करण्यात येत आहे :-
" त्यांना द्यावयाच्या सर्व प्रकारच्या प्रशिक्षणाचे नियंत्रण तालुका आरोग्य अधिकारी करतील "

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

४६५६१०
(प्रशा सं.महाले)

महाराष्ट्र शासनाचे अवर सचिव

प्रति,

मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई

प्रधान सचिव, मा. मुख्यमंत्री यांचे कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सचिव, मा. उपमुख्यमंत्री यांचे कार्यालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा विभाग, मंत्रालय, मुंबई

सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

महासंचालक, राजमाता जिजाऊ माता-बाल आरोग्य व पोषण मिशन, औरंगाबाद

आयुक्त, एवाविसेया, नवी मुंबई

आयुक्त, आदिवासी विकास विभाग, नाशिक

विभागीय आयुक्त, कोकण विभाग, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर

संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई

अति.संचालक (कु.क.) पुणे

ROTA/H-667(1000-5-07)-1

कृ.मा.प.

